

Jaunā Gaiņa - 100

ILGVARS ŠTEINS

JAUNĀ GAITA

RAKSTU KRĀJUMS KULTŪRAI UN BRĪVAI DOMAI

JAUNĀ GAITA
VOLUME 19
NUMBER 100/1974

19.GADA GĀJUMS
1974. GADS
100. NUMURS

SATURS

Jaunā Gaita is a Latvian journal devoted to literature, the arts, and the discussion of ideas.

Editor L. Zandbergs
Contributing Editors:

*J. Bierīnš / G. Augusts /
K. Ābele / V. Dreimane /
R. Ekmanis / A. Ezergailis /
G. Irbe / A. Ivaska /
O. Krātiņš / T. Ķiķauka /
I. Lindbergs, I. Sakss /
I. Šedrika-Levis*

Art Director: I. Rumpēters.

*Editorial Office:
801 Concession St., Apt. 408
Hamilton, Ontario,
Canada L8V 1C5*

*Copyright: 1974 by
"Ceļinieks". Chairman of
the Board: Dr. A. Olte.*

Business Manager: V. Bija.
Business Office:

*BOX 20, POSTAL STATION
"B" HAMILTON, ONTARIO,
CANADA L8L 7T5*

*Subscription rates: USA and
Canada-5 issues \$10.00,
single issues \$2.50.*

*Printed by Greenwood
Printers Ltd., Toronto,
Canada.*

*Second Class mail
registration number 2005.*

- 2 Gvido Augusts, Trīs rītiņi neredzēja...
3 Par „erotisko virzienu“ mākslā: intervija ar G. Augustu
11 Valda Melngaiļa, Spēle un nopietnība.
15 Vaira Viķe-Freiberga, Latviskā identitāte trimdā
19 Intervija ar Gundari Poni
23 Kārlis Draviņš, Jaunas tautasdziesmas?
26 Valters Nollendorfs, Viens bez divām nullēm
31 REDAKTORA PIEZĪMES
32 Maiņas, simpozijs. Piedalās: E.Andersons, J. Āndrupis, E.Dunsdorfs, P.Klāns, O.Kleinbergs, V. Lapenieks, J.Lelis, K.Rabācs, B.Rubess, G. Saliņš, J.Silenieks un A.Straumanis
41 Šīs domas ir jaunas, simpozijs. Piedalās: M.Bite, M.Būmanis, J. Kaža, A.Ōsvalds, O.Rozītis, B.Rubesa, I. Sile un B.Šmita-Kalēja
53 Mārtiņš Būmanis, Dažas piezīmes par trimdu
57 CEĻOJUMI-DIENASGRĀMATA
58 Modris Zandbergs, Divreizdivi aptauja
61 LITERĀRĀ DAĻA
Dzeja: Olafs Stumbrs (61.lp.), Astride Ivaska (62), Gunars Janovskis (63), Andrejs Eglītis (69), Aina Kraujiete (70), Juris Mazutis (70), Ojārs Rozītis (71), Juris Kaža (84), Māra Treimane (84), Gundars Pļavkalns (87), Velta Toma (88), Valters Nollendorfs (90), Ingrida Viksna (91), Lalita Muižniece (92), Aina Zemdega (92), Baiba Bičole (98), Baiba Rirdāne (99), Valdis Krāslavietis (99), Margita Gūtmane (100).
Proza: Benita Veisberga (64.lp.), Eduards Silkalns (72), Indra Gubiņa (75), Irēne Blūmfelde (85), Lidija Dombrovska (86), Eglons Spēks (94).
101 Uldis Ģermanis, Piezīmes par sacelšanos Jaroslavļā 1918.gada jūlijā
104 Jaungaitnieki Anglijā: Imants Bite un Rasma Bite
105 I.R., Ņujorkas gleznotāji - jaungaitnieki: A.Annus
(Satura rādītāja nobeigums pēdējā iekšvākā)

patēriņa precī. Par piemēru varētu minēt aizmugufes mūziku birojos, bankās, dekorācijas lielajos veikalos utt. Tas nozīmē, ka šāda „māksla“ vairs nav spējīga stimulēt aktīvus procesus- tā ir sterila, pasīva. Šai sakarā rodas arī lielas šaubas par daudzajiem populārās mūzikas kultiem, kas šo ievirzi turpina.

J.G.: Kuŗus no dzīvajiem Rietumu komponistiem Jūs uzskatāt par verā ņemamiem, izejot no Jūsu mūzikālās un sabiedriskās ievirzes?

G.P.: Nozīmīgākie komponisti pašreiz, kas man simpatiski, kas, manuprāt, rada vislabāko mūziku, ir Ligeti, Nono, Lutoslavskis- pēdējo, kas nāk no Polijas, ļoti augsti vērtēju- un Pendereckis, kuŗš bija ārkārtīgi interesants jaunībā, bet tad, kad viņam atvērās visas durvis un bagātie vācu kofeŗi, viņš sāka rakstīt tīri komerciālus darbus, vairāk neko.

J.G.: Pēdējā laikā liels skaits komponistu ir sācis kolektīvi producēt mūziku. Kā Jūs novērtējat šos mēģinājumus - nerunājot par rezultātu kvalitāti, bet vienīgi par šo kolektīvo praksi kā tādu?

G.P.: Es manu, ka Jums ir zināmas simpatijas pret šāda veida pasākumiem- man principā arī, bet viss atkarīgs no cilvēka. Es nevaru būt komūnas cilvēks; bez tam man tomēr liekas, ka mūzikas radīšana uz tehniski izkopta limeŗa ir būtībā individuāls darbs, kuŗu ārkārtīgi grūti sadalīt- mūzikas radīšana nav tas pats kaŗ mašīnas būvēt, saliekot daļu pa daļai. Šajā laukā sekmīgākie mēģinājumi ir nevis kolektīvi grafiski fiksēt mūziku, bet improvizācijas. Ir daudz kolektīvu, kas dzīvo kopā un kopēji mēģina radīt mūziku. Mani, diemžēl, pārāk neiepriecina rezultāti, taču tas nenozīmē, ka šie rezultāti nevarētu būt ārkārtīgi interesanti.

J.G.: Paldies par interviu!

Saruna radās 3. Eiropas dziesmu svētku laikā Ķelnē. Gundari Poni intervēja Valdis Aboliņš, Mārtiņš Būmanis un Ojārs Rozītis.

Kārlis Draviņš

JAUNAS TAUTASDZIESMAS?

Priekš ne pārāk ilga laika šī raksta autoram pienāca kāda akadēmiski izglītota latvieŗa vēstule ar diezgan plaŗu pielikumu. Vēstules, kuŗu rakstītāji vai nu prasa ziņas, kas būtu sameklējamas, ja labi veiktos, tikai dažu nedēļu laikā, vai arī pašapzinīgi ieteic dažādus, it kā katrā ziņā nepiecieŗamus latvieŗu pareizrakstības pārlabojumus, pienāk laiku pa laikam, bet pieminētais rakstījums ievērojams kādā citā ziņā. Tā autors vēlas, lai saņēmejs gādātu, ka klāt pieliktie sacerējumi (tie visi esot viņa paŗa) kļūtu par- latvieŗu tautasdziesmām.

Vēstules autors (vienkārŗības dēļ viņu sauksim par N.N.) min arī iemeslus, kas viņu uz šādu soli pamudinājis. Mūsu dainas studēdams, kas, protams, ir tikai slavējams pasākums mūsu trimdas apstākļos, viņš rupīgi izlasījis Kopenhāģenas (Imantas apgāda) tautasdziesmu izdevuma pēdējo sējumu. To, kā zināms, aizpilda dziesmas ar nepieklājīgiem tekstiem. Viņu noskumdinājusi, pat iztrūcinājusi šo dziesmu neatjautība, jebkādas *baudāmas* (vēstules autora pasvitrojums) erotikas trūkums, pat glupums. Savā stingrajā vērtējumā vēstules autors salīdzinājumam piemin kādus tādas pat tematikas tekstus, kas kādreiz bijuŗi lasāmi Latvijas Universitātes Lauksaimniecības fakultātes ēkā- uz atejas sienām: daŗs no tiem esot bijis labāks par minētā publicētā krājuma dziesmiņām.

Kā uz autoritāti daiļrades jautājumos N.N. atsaucas uz Jāni Grīnu un viņa maksīmu, ka „latviskais nav diletantsks“, un pats rauga nākt talkā, lai kaut daļēji aizpildītu konstatēto robu šīs mūsu dziesmotās folkloras savdabīgajā laukā. Specifiskā satura dēļ, kur „visas lietas vārdā sauktas“, nav iespējams nevienu no N.N. jaunajām dziesmām šē citēt; piemēram, varbūt, varētu sniegt vienīgi kādas dziesmiņas sākuma rindas, tā: Anniņai meitiņai Pupiņi briest...

Varētu šķist, ka visu augstāk sacīto atstāstīt bijis pilnīgi lieki un, līdzīgas problēmas diskutējot, viegli var nokļūt vulgāras pornografijas purvos. Minētās vēstules autors tomēr skāris vairākus visai zīmīgus jautājumus, kas mūsu presē maz diskutēti.

Jāpiebilst, ka N.N. nav turams par kādu no tiem indivīdiem, kuŗiem dažus specifiskus psiches vilcienus būtu izveidojis mūsu „seksta gadsimts“ (ar tādu titulu kāds raksts ir Aleksandram Plensneram!) un kam nu būtu kāda slimīgi nenormāla interese par attiecīga rakstura literātūru un folkloru.

Vispirms, nevar neapstāties pie jautājuma par mūsu tautasdziesmu daiļumu, par ko, gan skarot tikai kādu šīs folkloras nozares daļu, N.N. tik kritiski izteicies, saskatot tur pat „glupumu“. Ar to, laikam, domāts primitīvs nepoētisks, vulgārs nemākslinieciskums. Tāds spriedums var aizvainot dažu labu latvieti, kam (varbūt skolu ietekmē) izveidojušies uzskati par mūsu dainu smalko dzeju, augsto poētisko kvalitāti un visumā pozitīvo skatījumu uz pasaules norisēm. Tomēr nevarēs noliegt, ka N.N. ir sava daļa taisnības: blakus tiešām izcilēm liriskas dārgakmeņiem (tie palaikam arī uzņemti dažādās izlasēs un skolu grāmatās) Latvju Dainu biežajos sējumos sastop arī stipri viduvējus pantus un pat diezgan vājus misēkļus, sajauktus tekstus ar nesaderīgām, nejauši kopā saliktām pusēm. Labi saprotams, ka ne jau katra teicēja (resp. teicējs) varēja visu ko nemaldīgi paturēt atmiņā. Kādu daļu mazvērtīgu dainu tekstu jau pats Kr. Barons, kā viņš liecina, savā laikā atlicis pie malas.

Apstājoties pie nepieklājīgo dainu sējuma, N.N. bargais spriedums par šo viņa izstudēto pantu dzejisko kvalitāti jāatzīst par lielā daļā pamatotu: tur: šķiet, pat vēl

pilnīgāk nekā dažā citā tautasdziesmu sējumā, tiešām uzejami daudzi pavisam nedzejiski, pie tam vulgāritātēm pilni, pornografiski panti.

Īstenībā nerātno dainu sējumā ļoti nevienāda rakstura un arī dažādas izcelsmes materiāls. Kāds skaits ir senās kāzu apdziedāšanās dziesmas, kur vedēji un panāksnieki viens otru izzobo, savā daļā tikai tradīcijas, vecu paradumu un arī viesīgās dzīves ķircināšanās un zadināšanās pēc. Tad nu velk uz zoba pretīniekus ne vien kaut kādu reālītātē saskatītu (un, protams, nesaudzīgi pārspīlētu) trūkumu dēļ, bet uz viņiem attiecina arī kādus sen jau priekš tam sacerētus un simtreiz līdzīgās situācijās lietotus izzobojumu tekstus, piemēram, par viņu apģērbu, resno vēderu, netīro degunu u. tml., savā reizē iesniedzoties arī seksuālo priekšstatu lokā.

Kāda cita šo dziesmu daļa, visumā ar ļoti nepieklājīgu saturu, ir izzobojumi, kas laisti darbā dažādos citos atgadījumos, apsmejot kādas neieredzētas personas, sāncensus u.c.

Jau sen zināms, ka latvieši ir lieli zobgaļi. Vēl cita katēgorija ir panti, kas, acīmredzot, sacerēti tieši seksuālo dziņu spaidā, interesējoties par pretējo dzimumu un īpaši izceļot dzimuma pazīmes un seksuāla rakstura akcijas. Nav šaubu, ka šāda interese par otru dzimumu pastāvējusi kopš aizmūžīgi seniem cilvēces laikiem - un pastāvēs, kamēr vēl uz mūsu planētas par kādu indivīdu nebūs vietā izteiciens „Tu, ļaužu cilšu pēdējais!“... Pati mūsu māte daba ir gādājusi, ka tās cilvēku ģintis, kam šādas intereses nav bijis, pazudušas no zemes virsus bez pēcnācējiem un bez pēdām - dodot vietu tiem, kas spējuši iekārot, mīlēt un laist pasaules kļajos jaunās ģenerācijas.

Šo apstākļu dēļ, jādōmā, arī pornografiju, gan rakstos un grāmatās, gan attēlos un filmās, tikpat maz izdosies iznīdēt, cik nesekmīga ir bijusi gadu tūkstošus ilgā cīņa ar prostitūciju. Tāpat var sagaidīt, ka seksuāla satura dziesmiņu sadomāšana nemitēsies. Pie tam mūsu laikmets kļuvis atklātāks un vaļīgāks; kauna izjūtas, saistītas ar objektiem un situācijām, kļuvušas daudz citādākas nekā agrāk. Tā, piemēram, ja kādreiz Latvijas laukos meičas kaunējās atsegt (kaut zeķes noaunot) savus ceļgalus, tad tagad sporta laukumī un peldu vietas pilnas personām

visminimālākos apģērba gabalos, un veltīgi šķiet priekš kādiem gadiem *Laikā* kādas lasītājas vēstulē izteiktie skarbie pārmetumi mūsaiķu sievietēm par bezkaunīgiem tērpiem (bija domāti issvārciņi). Mūsu dienu filmās, kā Anšlavs Eglītis savos apskatos dažkārt norādījis, nekas vairs netiek paglabāts un slēpts, un meiteņu izģērbšanās kailām, piemēram, zviedru filmās ir gluži parasta lieta, nemaz nerunājot par pašreizējo pornografijas aizlieguma atcēlumu vairākās Eiropas zemēs.

No N.N. vēstules redzams, ka viņš ir gluži moderns šī vaļīgā laikmeta cilvēks, kam kaut kāda priderība nenāk ne prātā un kas nebūt nedomā cinīties ar šķietami neuzvaramo. Taisni otrādi, viņš vēlas, kā jau sacīts, latviešu seksuālo dziesmu klāstu pats vēl papildināt ar saviem, kā viņam šķiet, mākslinieciskākiem tekstiem. Pie tam N.N. iecerēs sniegt vēl tālāk: šīm dziesmām vajadzētu kļūt par īstu folkloras mantu, t.i., izplatīties tautā.

Te nu jāpiebilst -N.N. nav ņēmis vērā, ka šādu sacerējumu „folklorizēšanās“, ja tā var teikt, var notikt tikai zināmos, speciālos apstākļos un tagad arī dzimtenē dzīve ārkārtīgi atšķiras no tās, kas bija kādreiz 17., 18. vai 19.gadsimtā, nemaz nerunājot par trimdas apstākļiem. Taču nevarēsīm sagaidīt, ka tamlīdzīga nekautrīga un bezkaunīga apdziedāšanās kā kādās veclaiku kāzās (skat., piemēram, 35 216. un sek. tekstus) notiktu arī kāda akadēmiski izglītotu latviešu pāra vedību svinībās.

Tāpēc uz to, vai varētu piepildīties N.N. vēlme, ka viņa panti kļūtu par folkloras mantu, jāatbild ar skaidru ne, un arī šī raksta autors, pat ja viņam kaut kādu iemeslu dēļ tas šķistu vēlams, nekādā veidā nespētu to panākt. Uzdot šos N.N. sacerējumus par it kā no kādu teicēju mutes pierakstītām tautas gara mantām - tam nu būtu vajadzīgs daudz nekaunības melot. Un tik un tā šāds viltojums drīz tiktu atmaskots, jo eksistē taču arī stila analīzes lietpratēji.

N.N. pornografiskiem pantiem pazūdot bez pēdām, mūsu literatūrai un folklorai zaudējuma, protams, nebūs it nekāda.

Nevar vēl neatzīmēt, ka ir bijuši mēģinājumi mūsu nepieklājīgās dainas skaidrot par izdomas produktiem, kam reālajā dzīvē nekādu tamlīdzīgu atbildumu

nav bijis. Tā palikusi atmiņā kāda diskusija ar tuvo draugu Albertu Freiju (vēlāko teoloģijas profesoru, toreiz vēl studentu), kurā viņš visādiem argumentiem raudzija pierādīt, ka latviešu tautas dvēsele ir tīra, cēla un balta, bet nepieklājīgās dziesmas ir tikai vai nu apdziedāšanās kaŗu materiāls un tīra fikcija (kāda šo dziesmu daļa tāda, safantazēti nereāla, tiešām arī ir!), vai arī radušās kā puiciskas brammanības rezultāts, patiesībā būdamas maskēšanās ar bezkaunību un bravūru, ar ko raudzīja apslēpt savu kautrību, nedrošību un kaunēšanos otra dzimuma priekšā, savas sirds dziļumos daiļās un bieži vien arī garīgi jaukās sievietes apbrīnojot, pielūdzot un daudzkārt pat dievinot. Šim argumentam var savā ziņā pievienoties - bet dainu krājumos tomēr paliek vēl pāri, kā jau sacīts, dažādi pavisam zemas kvalitātes, primitīvi rupji sacerējumi, aktīvas seksuālas iekāres un attiecīgi ievirzītas fantazijas vulgāri darinājumi. Tādu Kr. Barona dainu 6.sējumā diezgan; salīdz. arī doc. J. Āboliņa spriedumus Kopenhāģenas izdevuma 12.sēj., 5. un sek. lappusēs.

Cilvēka gara dzīves daudzveidībā tomēr ir arī citas, daudz cildenākas puses, un vienmēr atradīsies personas, kas ar apģarotību atkārtos tādus pantus kā Jānim Ziemeļniekam (še citēts pēc atmiņas):

*Visa dzīve kā pasaka šķita,
Tas bij tad, kad milēju jūs.*

Pēc Jāņa Turhada Ķēves dēla Kurbada publicēšanas. Gudrinieks: Tā nav literatūra. (Zilberta zīmējums)

